

DE BIJZONDERE WERELD VAN **NACHTVLINDERS**

Tijgers & beren

Iedereen kent de opvallend gekleurde dagvlinders die op mooie dagen in de tuin rondvliegen. Maar weinig mensen weten dat de meeste vlindersoorten helemaal niet zo gek zijn op zonneschijn! Alleen al in Nederland en Vlaanderen komen namelijk zo'n 2000 soorten nachtvinders voor. In de nachtelijke natuur is daarom misschien wel meer te beleven dan overdag...

TEKST: INEKE KOOPMANS – DE VLINDERSTICHTING

Er zijn in Europa meer dan 10.000 soorten nachtvinders beschreven. Bij ons zijn er meer dan 2000 bekend, waarvan ongeveer 1400 horen tot de zogenaamde kleine vlinders (microlepidoptera). De overige soorten worden vaak samengevat onder de term 'macro's': de grote nachtvinders. De dagvlinders, die veel bekender zijn, vormen een veel kleiner aandeel van de vlinders: in onze contreinen komen ongeveer 53 soorten dagvlinders voor.

Overdag of 's nachts?

Afgaand op deze namen lijkt het alsof de dagvlinders en nachtvinders gemakkelijk uit elkaar te houden zijn. Helaas is het niet zo eenvoudig. Wat wel klopt, is dat dagvlinders altijd overdag vliegen. En de meeste nachtvinders vliegen 's nachts. Maar de natuur zou de natuur niet zijn als er geen uitzonderingen bestaan. Ruim honderd soorten nachtvinders zijn namelijk ook overdag actief. De sint-jacobsvlinder en de kolibrievlinder bijvoorbeeld, zijn soorten die overdag regelmatig gezien worden, maar toch tot de nachtvinders behoren. Hoe u ze dan wel uit elkaar kunt houden? Vaak wordt gezegd dat je kan letten op de kleurigheid: dagvlinders hebben felle kleuren (rood, geel, blauw) om op te vallen voor een partner of om vijanden af te schrikken. Nachtvinders hebben er juist baat bij om overdag zo min mogelijk op te vallen en zijn vaak

'saai': grijs of bruin. Maar dat is lang niet altijd het geval. De grote beer bijvoorbeeld, is een nachtvlinder met een opvallend rood-witte tekening, die niet onderdoet voor de kleurige dagvlinders. En ook de hagedoornvlinder, de lieveling en de nachtpauwoog zijn voorbeelden van prachtig gekleurde vlinders. Kijken naar de kleur geeft dus geen uitsluitsel of het beestje een dag- of een nachtvlinder is.

Betrouwbare antennen

Het meest betrouwbare verschil zit hem in de details: de antennen van de vlinder. Die van dagvlinders hebben altijd een soort bolletje op het eind. De antennen van nachtvinders hebben veel verschillende vormen, van simpele sprietjes tot sterk geveerde pluimen, maar het bolletje ontbreekt altijd. Natuurlijk, of eigenlijk 'vanzelfsprekend' bestaat ook hier weer een uitzondering: soorten van de nachtvlinderfamilie van de

bloeddrupjes (*Zygaenidae*) hebben wel een knopje aan het uiteinde van de antennen en behoren toch tot de nachtvinders. Dit heeft te maken met het feit dat ze wel een zogenaamd vleugelhaakje bezitten. Dagvlinders hebben nooit een vleugelhaakje, maar dit kenmerk is erg lastig te zien. Gelukkig zijn de zes soorten uit de familie van de bloeddrupjes die bij ons voorkomen gemakkelijk te herkennen. Nachtvinders gebruiken hun antennen als neus. In het donker kun je tenslotte beter je neus volgen dan je ogen! Om de oppervlakte van de antennen te vergroten en zo meer te kunnen ruiken, zijn die van mannetjes soms sterk geveerd. Zo kunnen ze een vrouwtje tot op kilometers afstand waarnemen. Deze geveerde antennen hebben dagvlinders overigens nooit.

Kamelen en draken

Nachtvinders hebben vaak namen die zeer tot de verbeelding spreken. Kameel, kleine beer, draak, witte tijger, witvlakvlinder... in de wereld van de nachtvinders kan het allemaal. De namen zijn meestal te herleiden naar de rups. Vroeger wist men namelijk helemaal niet dat vlinders en rupsen eigenlijk dezelfde beesten zijn. Er is een familie met hele harige rupsen, die de familie van de 'beren' genoemd wordt. Overigens denken veel mensen dat harige rupsen schadelijk zijn, maar dat is alleen het geval bij de processierupsen, die brandharen dragen. De 'beerrupsen' zijn dus volkomen onschadelijk. In de familie van de pijlstaarten dragen de rupsen een 'pijlte' op hun achterwerk. Nog steeds is niet duidelijk waar dit aanhangsel nu eigenlijk voor dient. En met een beetje fantasie snapt u ook waarom de eekhoorn zo genoemd is...

Licht, stropen en smeren

Omdat veel soorten nachtvinders uitsluitend 's nachts vliegen, is het bekijken van deze beestjes een vak apart. Een goede manier om ze te lokken is simpel: met licht. Kijkt u bijvoorbeeld op de camping eens rond de buitenlamp van het toiletgebouw. Vaak treft u daar op een mooie avond gemakkelijk tien soorten aan.

Motten?

Een veelgestelde vraag: zijn motten ook nachtvinders? Bij het stellen van deze vraag refereren veel mensen aan de kleermot, het gevreesde diertje dat onze garderobe in no time verorbert. De kleermot is echter slechts een van de 2000 soorten die ons land rijk is. Dit diertje behoort tot de microvlinders en heeft zich pas in de 18e eeuw in ons land gevestigd. Geen reden tot zorg dus: het overgrote deel van de nachtvinders laat uw kleding gewoon met rust!

Met sterk geveerde antennen kunnen nachtvlinder-mannetjes goed ruiken.

De gele hagedoornvlinder wordt nogal eens voor citroenvlinder aangezien.

FOTO: HEINKE BOSMA

Het groot avondrood hoort bij de familie van de pijlstaarten, vaak grote en prachtig gekleurde vlinders.

FOTO: JEREN VOORD

De kleine nachtpauwoog, een nachtvlinder met een prachtige tekening.

FOTO: HEINKE BOSMA

De kolibrievlinder behoort tot de nachtvinders, maar is ook overdag regelmatig te zien.

FOTO: NICOLIE NEPEET

De witte tijger is gewoonweg prachtig om te zien.

FOTO: JAAP BOUWMAN

Nachtvlinders in de tuin

Net als dagvlinders zijn ook nachtvlinders regelmatig op zoek naar nectar uit bloemen. Ze zijn wel eens te zien op vlinderstruiken, maar er zijn ook typische 'nachtvlinderplanten'. Dat zijn meestal planten die 's avonds sterk geuren, zoals kamperfoelie en Phlox. Daarnaast vindt u nachtvlinders vaak rustend op muren, tussen de struiken of op planten.

De sint-jacobsvlinder hoort bij de familie van de bloeddrupjes.

FOTO: ANDRÉ DEIN OUDEN

Een agaathvlinder snoept van de 'smeer'.

FOTO: BARBARA RIJPEMA

Rupsen van de pijlstaarten hebben een 'pijltje' op hun achterwerk.

FOTO: AB BAAS

De Spaanse vlag is een zeldzame nachtvlinder, die vooral voorkomt in het zuiden van Limburg.

FOTO: BERNARD FRANSEN

De vlinder lijkt niet op een eekhoorn, maar de rups van deze vlinder doet er wel wat aan denken.

FOTO: JEROEN WOOGED

Nationale Nachtvliedernacht

Zelf ook nachtvlinders zien? Dat kan op 9 juli tijdens de Nationale Nachtvliedernacht van De Vlinderstichting.

Tijdens deze nacht worden op heel veel plekken in Nederland nachtvlinders gelokt en bekeken.

Kijk op www.nachtvliedernacht.nl voor een actueel overzicht van alle locaties en excursies. Vlaamse lezers kunnen hun waarnemingen altijd doorgeven op www.vlinderstichting.nl; die zorgt ervoor dat de gegevens op de juiste plek terecht komen.

Nachtvlinders komen op licht af; met zo'n wit doek kunt u ze goed bekijken.

FOTO: S: VLINDERSTICHTING

Waarom de vlinders op het licht afkomen, is nog steeds niet helemaal duidelijk. Een van de theorieën is dat ze navigeren met behulp van de maan en door kunstlicht in de war raken. Door op een donkere plaats een lamp neer te zetten, worden meestal veel soorten nachtvlinders aangetrokken. Dit werkt het beste in de periode mei-augustus, wanneer de meeste nachtvlindersoorten actief zijn. De vlinders komen op het licht af en op een warme zwoele avond kunnen op deze manier honderden vlinders worden gelokt. Om de vlinders goed te kunnen bekijken, wordt een wit laken op de grond gelegd of verticaal tegen een stellage gespannen. Tegen deze witte achtergrond gaan de vlinders rustig zitten en zijn ze goed te zien. De vlinders zelf hebben hier overigens geen last van: zodra de lamp weer uitgaat vervolgen ze rustig hun weg. Naast licht worden nachtvlinders soms

aangetrokken door allerlei zoete substanties, zoals sap van 'bloedende' bomen en rottend fruit. Al eeuwen lang maken nachtvlindersaars allerlei mengsels op basis van (suiker)stroop om de beestjes te lokken. Ze smeren met een kwast een veeg van dit mengsel op een boomstam of paaltje in de hoop dat er nachtvlinders op af komen om te drinken. Dit wordt ook wel 'stropen' of 'smeren' genoemd. Sommige soorten vlinders komen vrijwel uitsluitend op de 'smeer' af en niet of nauwelijks op licht.

Meer weten?

Kijk dan eens www.vlindernet.nl, een website van De Vlinderstichting die alle soorten 'macronachtvlinders' in ons land beschrijft. Met handig vlinderzoekstelsel om de naam van een onbekende vlinder te achterhalen!